

B E L E I D S P L A N
N E D E R L A N D S B A L L E T O R K E S T
1 9 8 9 - 1 9 9 2

Boekmanstichting-Bibliotheek
Herengracht 415 - 1017 BP Amsterdam
Tel. 243739

"Als ik het over mocht doen, zou
ik weer voor de orkestbak kiezen"
(Justus Halbertsma)

Amsterdam, mei 1989

I N H O U D

bladz.

Proloog	
A. Inleiding	1-3
B. Artistieke prioriteiten voor de periode 1989 - 1992	
1. uitgangspunten	4
2. orkestformatie	
a. uitbreiding van het strijkorkest	5-7
b. verplichting concertmeesters	7
c. duobanen	8
bijl.: samenstelling 1ste violengroep	9
3. dirigentenbeleid	
a. de huidige situatie	10-11
b. suggesties voor een dirigentenbeleid	11-13
c. knelpunten bij dirigentenbenoeming NBO	13
d. knelpuntenpot KUNSTENPLAN 1988-1992	13
4. repertoire/muziekkeuze choreografen	14-15
5. serielengte balletprogramma's/ productiecapaciteit	16-17
6. solistenkeuze en koormedewerking	18-19
7. gebruik van het orkest	
a. orkestinzet per programma	20
b. band of klein ensemble	20
c. NBO-klein ensembles	21
d. buitenlandse toernees	21
e. TV-medewerking	21-22
8. orkestbakken/spreiding voorstellingen	
a. algemeen	23
b. akoestiek Muziektheater Amsterdam	23-24
c. voorwaarden spreiding	24
d. adviesfunctie NBO bij nieuwbouw, resp renovatie van theaters	24-25
9. eigen activiteiten	
a. waarom eigen activiteiten	26-27
b. welke eigen activiteiten:	
- Project jonge Componisten	27-28
- andere concerten	28
- CD-opnamen	28-29
- lunchconcerten	29
- overige activiteiten	29
- een financieel aspect	29
C. Wijziging samenwerkingsstatuut NBO-HNB-NDT	30
D. Samenwerking conservatoria	31
E. Publiciteit	32-33
F. Formatie niet-musicerend personeel	34
G. Automatisering	35-36

PROLOOG

Amsterdam, mei 1989

In het voorliggende beleidsplan 1989-1992 van de Stichting het Nederlands Balletorkest wordt, na een beknopte samenvatting van de ontwikkelingen op het gebied van de balletbegeleiding, uitvoerig ingegaan op onze belangrijkste beleidsvoornemens voor de komende jaren.

Als motto heeft dit beleidsplan de veelzeggende uitspraak meegekregen van het gepensioneerd orkestlid Justus Halbertsma: "als ik nu aan het begin van mijn muziekloopbaan zou staan, zou ik weer voor de orkestbak kiezen". Halbertsma zegt daarmee veel over de affiniteit die de musici van het Nederlands Balletorkest met het theater hebben.

Bestuur en directie hebben gekozen voor dit motto, om hiermee nog eens blijk te geven van hun waardering voor deze zo kenmerkende mentaliteit van de orkestleden van het Nederlands Balletorkest.

Hoofddoel van het beleid is een verdere verbetering van het niveau van de orkestrale balletbegeleiding. Daarmee wil het NBO ook een eigen bijdrage leveren aan de artistieke ontwikkeling van HNB en NDT. Dat doel kan echter alleen worden bereikt alseen aantal essentiële condities, die van invloed zijn op de artistieke ontplooiing van het orkest, wordt verbeterd.

Met musici die "voor de orkestbak hebben gekozen" bestaat er -dunkt ons- geen twijfel over dat aan één van de belangrijkste voorwaarden is voldaan, namelijk een serieuze (theater)functie-opvatting.

In dit eerste NBO-beleidsplan wordt een aantal aspecten van het orkestbedrijf en de samenwerking met de beide balletgezelschappen uitvoerig belicht. Voor de periode na 1992 wordt volstaan met een actualisering van de hoofdlijnen van het beleid. Terwille van de leesbaarheid zijn de voornaamste hoofdstukken voorzien van een korte cursieve inleiding.

Door het uitblijven van een definitief ministerieel standpunt over balletbegeleiding gold voor het Nederlands Balletorkest tot voor kort ontheffing van de bij de subsidievoorwaarde opgelegde verplichting tot het indienen van een beleidsplan. Sinds de introductie van het Kunstenplan 1988-1992 is de betreffende subsidiebepaling echter ook op het NBO van toepassing.

Op instigatie van het bestuur hebben artistieke en zakelijke leiding de uitgangspunten voor het meerjarenbeleid uitgewerkt. Bij de totstandkoming van dit beleidsplan is de artistieke commissie (AC) intensief betrokken geweest.

Bestuur en directie nemen zich voor om de komende jaren in goed overleg met de partners van het Nederlands Balletorkest, Het Nationale Ballet en het Nederlands Dans Theater, te werken aan de realisering van de beleidsdoelen en het alsdan aan te passen samenwerkingsstatuut.

Wij zien de uitkomsten van dat overleg met vertrouwen tegemoet.

Namens het bestuur van de Stichting
NEDERLANDS BALLETORKEST

Benno Premsele, voorzitter

A. INLEIDING

In mei 1965 besloot de toenmalige minister van CRM, na de opheffing van de Nederlandse Opera, te voorzien in de reeds jaren bestaande behoefte bij de balletgezelschappen Het Nationale Ballet (HNB) en het Nederlands Dans Theater (NDT) aan orkestmedewerking bij hun balletten.

Op 1 september 1965 vond onder leiding van Louis Stotijn in studio II van het Concertgebouw de eerste repetitie plaats van het nieuwe, 45 leden-tellende Nederlands Begeleidingsorkest. Op 6 oktober van dat jaar werd bij het NDT in Den Haag de eerste voorstelling uitgevoerd en op 8 oktober volgde in Amsterdam de première met HNB.

Een uitvoerige beschrijving van het wel en wee van het NBO, dat zijn statutaire naam pas onlangs wijzigde in Nederlands Balletorkest, voert in dit verband te ver. Wel willen wij stilstaan bij de discussies over en de wijzigingen van het orkestenbestel, discussies die inmiddels net zo lang worden gevoerd als het Nederlands Balletorkest oud is. Na de strijd om het bestaan in het begin van de jaren 80, toen nog moest worden bewezen dat het Nederlands Balletorkest onmisbaar was in het orkestenbestel -de vraag naar balletbegeleiding was immers aanzienlijk groter dan de productiecapaciteit van het orkest- begon een lange periode waarin respectievelijk de minister van WVC, de landelijke werkgroep orkestenbestel (LWO/cie. Sutherland), de werkgroep balletbegeleiding (cie. Van Royen) en de heer P. Heuwekemeijer, in zijn hoedanigheid van adviseur van de minister van WVC, zich minder en meer specifiek met balletbegeleiding en de daarmee samenhangende problematiek gingen bezighouden.

In het in mei 1983 verschenen rapport van de cie. Sutherland (LWO) adviseerde deze werkgroep de minister van WVC het salariskwantum van het Nederlands Balletorkest, in verband met de toekomstige begeleidingen in het Muziektheater, tot 70 (was 65) te verhogen. Op 22.6.1983 schrijft de minister van WVC aan de Tweede Kamer dat een aantal deelproblemen m.b.t. de herinrichting van het orkestenbestel een nadere uitwerking behoeven. Balletbegeleiding was zo'n deelprobleem.

In februari 1984 werd de werkgroep balletbegeleiding (cie. Van Royen) ingesteld. Deze werkgroep kon drie maanden later reeds haar bevindingen aan de minister aanbieden. Het rapport van die werkgroep "conclusie en aanbevelingen" opent met het hoofdstuk "de artistieke relatie tussen de balletgezelschappen en het begeleidende orkest". De belangrijkste aanbevelingen in dat hoofdstuk betreffen:

- maximaal gebruik van het orkest bij ieder balletprogramma waaraan door een orkest wordt meegewerkt (d.w.z. alle programma-onderdelen met orkestwerken);
- een noodzakelijk, kwalitatief hoogwaardige begeleiding van HNB en NDT door NBO moet worden gewaarborgd door een dirigentenbeleid;
- de mogelijkheid van het optreden van de balletgezelschappen buiten de standplaatstheaters moet mede worden bepaald door de omvang en akoestische kwaliteit van de orkestbakken in de buitentheaters.

Na de verschijning van dat rapport viel er een grote stilte. Pas anderhalf jaar later kreeg de heer P.Heuwekemeijer de opdracht van

de minister van WVC om de adviezen van de LWO en de cie. Van Royen te onderzoeken en een definitief advies uit te brengen.

Op 16 december 1985 verscheen zijn "advies inzake de orkestrale begeleiding van balletvoorstellingen te geven door HNB en NDT".

Naast een bevestiging van de conclusies en aanbevelingen van de cie. Van Royen, werkt de heer Heuwekemeijer een aantal aspecten uit het rapport van die commissie verder uit, zoals orkestrale begeleiding van ALLE voorstellingen van HNB en NDT. Hij adviseert bijvoorbeeld het Noordhollands Philharmonisch Orkest (NPO) een aanvullende ballettaak te geven.

Terecht merkt de heer H. op bij zijn berekening van het aantal musici/jaarsalarissen van het NPO, dat hij zich voor de ballettaak van dat orkest baseert op de bezetting van het Nederlands Balletorkest. Hij zegt daarover: "overigens ben ik van mening dat het NBO zich zeer (zo niet "te") bescheiden heeft opgesteld voor wat betreft de effectieve strijkersbezetting per 1.9.1988". "Het zou mij niet verbazen", aldus de heer H. "als men, nadat enige ervaring met de akoestiek in de nieuwe theaters zal zijn opgedaan, tot de conclusie zou komen dat voor een deel van het repertoire een strijkerscorps van 41 musici (12-10-8-6-5) te klein blijkt te zijn. Ter vergelijking: het NedPhO gaat voor operabegeleiding, behoudens bij "Mozart"-bezettingen, uit van 50 strijkers (14-12-10-8-6)". De heer H. adviseert dan ook de strijkersgroepen in de komende jaren geleidelijk uit te breiden. Tot zover het advies van de heer Heuwekemeijer.

Deze inleiding zou zeker niet compleet zijn zonder een korte vermelding van de laatste ontwikkelingen.

Na de inmiddels gebruikelijke schermtusselingen vooraf, kon de minister van WVC op 3 mei 1988 de Raad voor de Kunst een nadere uitwerking van het "plan voor het kunstbeleid 1988-1992"

voorleggen. Nieuw in het beleid voor de planperiode is vooral de invoering van beoordelings- en beslissingsstermijnen. Vanwege de onvoorzienbaarheid van de ontwikkelingen in de kunstensector wordt de cyclische heroverweging in de vorm van vierjaarlijkse kunstenvormen als beleidsinstrument ingevoerd, gecombineerd met een kwaliteitsbeoordeling. In samenhang met de invoering van beoordelings- en beslissingsstermijnen moet ook de indeling van kunstinstellingen in beslissingscategoriën worden gezien. De volgende beslissingscategoriën worden daarbij onderscheiden:

1. structurele subsidiëring;
2. meerjarige subsidies en
3. incidentele subsidiëring.

Op zich kunnen wij ons vinden in de beleidsvoornemens van de minister. Aan subsidietoekenning kan geen recht voor de eeuwigheid worden ontleend. Ook de indeling van het NBO in de eerste categorie kan ons geen aanleiding tot kritiek geven. De beoordeling echter - waarvoor de Raad van de Kunst inmiddels de werkgroep Beoordeling Symfonieorkesten heeft ingesteld met als taak het organisatorisch en artistiek functioneren van de symfonieorkesten in Nederland, dus ook het NBO, te beoordelen - geeft ons die aanleiding wel. Nogmaals, wij hebben niets tegen een beoordeling, alleen vinden wij dat een beoordeling pas zin heeft als de conditie waarin het orkest zich bevindt het beoordelen waard is. In hoofdstuk 3 komen wij daarop terug.

Van het oorspronkelijke plan voor het kunstbeleid 1988-1992 zijn naast de hierboven genoemde nieuwe elementen verder overeind

gebleven: de formalisering van de ballettaak voor het Noordhollands Philharmonisch Orkest overeenkomstig het advies Heuweke-meijer en, vooral voor het NBO van belang, de reservering van fl. 250.000,-- op de kunstbegroting voor de oplossing van een aantal knelpunten op het gebied van de balletbegeleiding. In hoofdstuk 2 gaan wij daar uitgebreid op in.

B. ARTISTIEKE PRIORITEITEN VOOR DE PERIODE 1989 - 1992

De primaire taak van het Nederlands Balletorkest is en blijft de orkestrale medewerking aan de voorstellingen van Het Nationale Ballet en het Nederlands Dans Theater. Een artistiek hoogwaardige uitvoering van die taak is alleen realiseerbaar als aan enkele noodzakelijke voorwaarden wordt voldaan.

Voorwaarden zijn o.m.: uitbreiding van het strijkorkest, ontwikkeling van een dirigentenbeleid, spelen van kortere series, verbreding van het repertoire en verdere ontplooiing van eigen activiteiten.

1. UITGANGSPUNTEN

De taakstelling van het Nederlands Balletorkest is in de subsidievoorwaarden als volgt vastgelegd: "in de eerste plaats het verzorgen van de orkestrale medewerking bij opvoeringen van HNB en NDT en de voorbereiding daarvan, het meewerken aan opnamen en/of uitzendingen voor radio en televisie alsmede aan opnamen voor grammofoonplaten. Het orkest kan tevens deelnemen aan opvoeringen van koor verenigingen en tenslotte aan alle andere opvoeringen waarbij naar de mening van het bestuur dit orkest een taak heeft te vervullen ter bevordering van de muziekcultuur".

Wij zijn zeer nadrukkelijk van mening dat de orkestrale medewerking aan de voorstellingen van de beide NBO-partners HNB en NDT, gezien de internationale positie van beide gezelschappen, op het hoogst mogelijke niveau moet gebeuren.

Sinds de opening van de drie veelvuldig door het NBO bespeelde theaters: het Muziektheater in Amsterdam, het Danstheater aan 't Spui in Den Haag en de nieuwe Rotterdamse Stadsschouwburg, moet het NBO zich meten met de grote randstedelijke orkesten (CO, RPhO, RO en NedPhO) die in hun hoedanigheid van opera-orkest in diezelfde theaters te horen zijn, maar ook met de orkesten van de internationale operahuizen en balletgezelschappen, die frequent in genoemde theaters gasteren.

Een artistiek hoogwaardige uitvoering van de primaire taak - te weten de orkestrale medewerking aan de voorstellingen van HNB en NDT - is alleen realiseerbaar als aan enkele noodzakelijke voorwaarden wordt voldaan. In de eerste plaats is er een aantal materiële omstandigheden dat moet veranderen wil het Nederlands Balletorkest het gewenste artistieke niveau bereiken. Daarnaast is het van belang dat er een verbetering wordt bereikt in de omstandigheden die er oorzaak van zijn dat het werken vanuit de orkestbak als psychisch belastend wordt ervaren.

Een artistiek hoogwaardige orkestrale medewerking aan HNB- en NDT-voorstellingen kan worden bereikt door:

- de uitbreiding van het strijkorkest;
- de ontwikkeling van een dirigentenbeleid;
- het spelen van kortere series;
- een verbreding van het repertoire;
- een verdere ontplooiing van eigen activiteiten.

In de hierna volgende hoofdstukken worden onze beleidsvoornemens ter realisering van voormelde uitgangspunten verder uitgewerkt.

2. DE ORKESTFORMATIE

Aangezien het Nederlands balletorkest financieel geheel afhankelijk is en blijft van de rijksoverheid komen kortingen van het ministerie van WVC extra hard aan. Deze hebben in de afgelopen jaren gezorgd voor een onaanvaardbare onderbezetting van het strijkorkest met alle nadelige gevolgen vandien, niet in de laatste plaats ten aanzien van de kwaliteit. In het seizoen 1989/1990 zal het strijkorkest worden uitgebreid met 9 musici. Voor de randstedelijke theaters moet een bezetting van 50 strijkers als het minimum worden beschouwd.

a. De uitbreiding van het strijkorkest

De door WVC opgelegde normbetrekkingskorting en andere verlagingen van het budget hebben geresulteerd in een vermindering van het jaarbudget sinds 1985 met fl. 346.700,--, welk bedrag overeenkomt met \pm 5 formatieplaatsen. Het NBO, dat voor zijn financiering volledig van WVC afhankelijk is, heeft nauwelijks andere bronnen van inkomsten. Sponsors tonen geen belangstelling voor de ondersteunende activiteiten van het orkest. Het bedrijfsleven is voor zijn sponsoractiviteiten, om overigens begrijpelijke redenen, meer geïnteresseerd in de visuele activiteiten van onze ballet-partners HNB en NDT. De onmogelijkheid om eigen inkomsten te genereren maakt het NBO buitengewoon kwetsbaar door zijn afhankelijkheid van het ministerie van WVC. Indien de minister van WVC zijn voornemen ten uitvoer brengt en het budget in de periode 1989-1992 met het 2e traject van de normbetrekkingskorting verlaagt, betekent dat de facto een vermindering van het budget met nog eens fl. 205.600,-- jaarlijks hetgeen neerkomt op \pm 3 formatieplaatsen.

De budgetverlaging in de periode 1985 tot en met 1988 moest, bij gebrek aan eigen inkomsten, geheel binnen het budget worden opgevangen. Het ligt voor de hand dat de oplossing van dat probleem voor een belangrijk deel in de personele sfeer en dus voornamelijk in de strijkersbezetting moest worden gevonden. Deze noodmaatregel, want anders kunnen wij een dergelijke oplossing niet zien, is de voornaamste oorzaak van de huidige onderbezetting van het strijkorkest. Dat gegeven, afgezet tegen het feit dat het NBO voor 90% repertoire speelt uit de 19e en 20ste eeuw (dat bedoeld is voor een grootst mogelijke strijkersbezetting) en mede gezien de in gebruik name van de nieuwe theaters in de Randstad met grote orkestbakken (theaters die veelvuldig door het NBO worden bespeeld) rechtvaardigt de conclusie dat de condities waaronder het NBO geacht wordt een hoogwaardige prestatie te leveren, het leveren van die prestatie in de weg staan. Een vleugellam orkest dat het in zijn thuishtheaters moet opnemen tegen het strijkersgeweld van de orkesten die de Nederlandse Opera begeleiden.

De inbreng van het NBO kan op deze wijze op voorhand niet navenant zijn aan de prestaties van de beide balletgezelschappen HNB en NDT, die van internationale allure zijn.

De onderbezetting van het strijkorkest is het resultaat van:

- het niet vervullen van vakatures;
- het niet voltooiën van de uitbreiding van het strijkorkest volgens de plannen van de cie. Sutherland;
- het niet altijd vervangen van zieken.

Deze onderbezetting leidt tot:

- overbelasting;
- een hoog ziekteverzuim (de cijfers zijn extreem hoog als we de jeugd van het orkest, de gemiddelde leeftijd is 37 jaar, daarin betrekken);
- artistiek onaanvaardbare concessies m.b.t. de strijkersbezetting (het balletrepertoire bestaat naast de klassieke balletmuziek zoals Minkus en Adam, voor een groot deel uit muziek van de 19e en 20ste eeuw: Tsjaikovski, Prokofjev en Stravinsky. Divisies in strijkerspartijen zijn een veel voorkomend verschijnsel);
- onaanvaardbare strijkersbezettingen met dienovereenkomstige artistieke resultaten (voorstellingen met 7 eerste violen zijn voorgekomen);
- slechte balans tussen strijkers en blazers in de grote randstedelijke theaters. Het Amsterdamse Muziektheater met zijn akoestische beperkingen is om die reden een extra handicap;
- problemen met de directies van HNB en NDT over de artistieke resultaten van de orkestmedewerking;
- problemen met dirigenten over de strijkersbezetting;
- het ontbreken van roulatiemogelijkheden voor de maximaal belaste strijkers.

Bestuur en directie, in samenspraak met de Artistieke Commissie (AC), hebben besloten een verdere afbraak van het orkest tegen te gaan; zij achten daarvoor de volgende maatregelen noodzakelijk: De huidige strijkersformatie (basisbezetting) ziet er als volgt uit: 10-8-6-5-4 (volgorde: 1ste violen, 2e violen, altviolen, celli en contrabassen). Het plan Sutherland voorzag in een uitbreiding van het strijkorkest met 5 salarissen (\pm fl. 330.000,-- salarisspeil 1985), in verband met de bespeling van het Muziektheater. Dit is bijna net zoveel als de normbetrekkingskorting 1985-1988. Een kadootje uit eigen portemonnee dus. Die uitbreiding, of beter het geld daarvoor, werd gefaseerd aan het budget toegevoegd in de periode 1985 tot en met 1988. Ondanks de budgetkorting is in 1985 een aanvang gemaakt met de orkestuitbreiding. Uitbreidingsplaatsen die op een 45%-basis werden ingevuld zouden volgens de oorspronkelijke ideeën uiterlijk per 1988 tot een 70%-dienstverband worden opgerekt. Die constructie werd contractueel met de betreffende aangestelden overeengekomen. De gerealiseerde uitbreiding in 1988 werd echter om budgettaire redenen gefixeerd op dienstverbanden van 65%.

Uitgangspunt voor de Sutherland-uitbreiding was een strijkersbezetting per 1.9.1988 van: 12-10-8-6-5, in procenten: 1130%-935%-735%-565%-465% (beide concertmeesters voor 100% gerekend). Op die wijze zouden 38,30 salarissen over 41 strijkers worden verdeeld.

Om artistiek verantwoord te kunnen blijven functioneren is met ingang van het begrotingsjaar 1989 tot het volgende besloten:

- vakatures die om budgetredenen niet zijn vervuld worden ingevuld;
- het strijkorkest wordt, in deze eerste fase, uitgebreid met 9 musici zijnde 7,6 salarissen (fl. 529.000,-- volgens WVC-norm).

Een deel van deze kosten kan worden bestreden uit: de post vervangingskosten, de ruimte tussen de genormeerde en de feitelijke salariskosten, een gedeelte van de niet bestede WAGGS-ruimte (bij de salarisaanpassing per 1.9.1987 is aan de werknemersorganisaties medegegeeld dat evt. resterende ruimte o.a. zou worden besteed aan

behoud van werkgelegenheid) en de post orkestversterking welk bedrag ten laste komt van de vaste bijdrage van de balletgezelschappen voor orkestversterking.

Voor de dekking van het resterende tekort van zal binnenkort met WVC overlegd worden.

Het gewijzigde formatieplan (zie bijlage) zal bestaan uit een basis-bezetting voor de randstedelijke theaters, van: 14-12-10-8-6 en een kleine bezetting voor de kleinere theaters waar met een bezetting 12-10-8-6-5 moet worden gespeeld.

In dit verband moet worden vermeld dat bij deze orkestuitbreiding, voor wat betreft de daarmee gemoeide zijnde kosten, er van uitgegaan wordt dat de salarisonormering, zoals die ingaande de budgetperiode 1985-1988 is vastgesteld, ongewijzigd blijft en dat de normbetrekkingskorting, zeker voor de periode 1989-1992, wordt ingetrokken. In de praktijk zal moeten blijken in hoeverre de overige posten in het dekkingsplan realistisch zijn en of uitbreiding ten laste van vervangings- en versterkingskosten wezenlijk tot een oplossing van het probleem bijdragen. Een evaluatie van de orkestuitbreiding moet dat per 1.9.1991 duidelijk maken.

Met deze bescheiden uitbreiding wordt slechts ten dele tegemoetgekomen aan de hierboven gesignaleerde gevolgen van de onderbezetting van het strijkorkest. Het hoge ziekteverzuim, dat voor een aanzienlijk deel het gevolg is van de grote werkbelasting, blijft zorgwekkend.

In de kleine bezetting (12-10-8-6-5) zou op beperkte schaal, afhankelijk van de te bespelen theaters en het repertoire, een betere verdeling van de werkzaamheden mogelijk moeten zijn ter ontlasting van voornamelijk de fulltime musici die thans een dienstverrichting hebben gelijk aan die van het collectief. In dit verband lijkt ons een verwijzing naar het advies "Beleidsnota's Provinciale Symfonieorkesten" van de werkgroep symfonieorkesten van de Raad van de Kunst d.d. 14 augustus 1987, op zijn plaats. Genoemde commissie constateert dat "het woekeren met de toegestane capaciteit een grote druk legt op de musici waardoor het ziekteverzuim sterk is opgelopen. Er ontstaat een vicieuze cirkel die uiteindelijk de kwaliteit van de taakuitoefening aantast". De werkgroep is verder van mening dat een symfonieorkest dat die naam verdient moet kunnen beschikken over: 50 strijkers (14-12-10-8-6). Dat de constatering van de werkgroep hout snijdt moge blijken uit het hoge ziekteverzuim vooral onder de strijkers bij het NBO. Een verlichting van de werkdruk voor deze musici zou het kortstondig ziekteverzuim aanzienlijk kunnen terugbrengen.

b. Verplichting concertmeesters

De beide eerste concertmeesters van het NBO kunnen contractueel worden verplicht tot het spelen van de halve dienst. In het contract is geen plafond maar ook geen ondergrens vastgelegd. Het aantal voorstellingen/concerten van het orkest bepaalt de beschikbaarheid van de concertmeesters. In die constructie kan nooit op beide concertmeesters tegelijk een beroep worden gedaan. De artistieke leiding acht het wenselijk dat bij een aantal premiè-res, concerten, tv- en radio-opnamen en andere bijzondere activiteiten met beide concertmeesters, dus in de sterkste bezetting, wordt gespeeld. In de begroting 1989 is uitgegaan van een verhoging van de beschikbaarheid van de eerste concertmeesters met 10% tot 60%.

c. Duobanen

De duobanen zijn indertijd door het Nederlands Balletorkest ingevoerd kwalitatief goede musici aan te trekken en/of te behouden.

De grote belangstelling voor deeltijdbanen blijkt zich voornamelijk in de randstad en in het bijzonder in Amsterdam voor te doen. Per 1.9.1988 kent het NBO 15 duobanen (30 musici). Waren de orkestleden met een duobaan aanvankelijk vrij om hun werkzaamheden in een programma of per programma te verdelen, door de toename van het aantal duobanen zijn er op dat punt een aantal beperkingen ingevoerd. Het aantal duobanen per groep is inmiddels ook aan een maximum gebonden: eerste violen 4; tweede violen 3 (feitelijk 2); altviolen 2; celli 2 (feitelijk 3); contrabassen 1; en de blazersgroepen 1 plaats per groep.

Voor het behoud en de ontwikkeling van de groeps cultuur is een kern van een voldoende aantal fulltime leden voorwaarde.

In de uitbreiding van het strijkorkest als omschreven onder punt a is daarmee rekening gehouden. Zo zal de eerste violengroep na de concertmeesterslessenaar 6 volle banen tellen, de tweede violen na de aanvoerderslessenaar eveneens 6 volle banen, de altviolen na de aanvoerderslessenaar 4 volle banen, de cellogroep en de contrabasgroep na de aanvoerderslessenaar elk 2 volle banen. Op deze wijze is er een gezondere verhouding tussen het aantal full- en part-timeplaatsen in de strijkersgroepen bereikt.

Het aantal duobanen in de cellogroep zal via het natuurlijk verloop met één verminderd worden.

1ste VIOLEN

lessenaar	beleidsplan		huidige	
	stoel	beschikb.	salaris	formatie
-----		60%	100%	50/100%
1ste less.	1ste «		»	
		60%	100%	50/100%
	2e «	70%	70%	
		70%	70%	

2e less.	3e «	70%	70%	100%
		70%	70%	3e eerste
	4e	-	-	100% tutti
=====				
totaal 1ste + 2e less.		400%	480%	500%
=====				
3e less.	5e	100%	100%	100%
	6e	100%	100%	100%

4e less.	7e	100%	100%	100%
	8e	100%	100%	50%

5e less.	9e «	50%	50%	50%
		50%	50%	50%
	10e «	50%	50%	50%
		50%	50%	50%

6e less.	11e «	50%	50%	65%
		50%	50%	
	12e «	50%	50%	» 65% vakature
		50%	50%	

7e less.	13e	65%	65%	-
	14e	65%	65%	-

totaal 1ste less.		1330%	1410%	1230%
=====				

uitbreiding : 1410 -/- 1230 = 180%
 grootste bezetting : 14 (65% productie)
 kleinste bezetting : 12 (35% productie)

3. HET DIRIGENTENBELEID

Het Nederlands Balletorkest pleit voor een dirigentenbeleid waarbij de dirigenten niet zijn aangesteld bij de balletgezelschappen, maar bij het orkest. Deze constructie biedt duidelijke kwalitatieve en organisatorische voordelen. Mede voor de ontwikkeling van dit nieuwe beleid kunnen de gelden worden benut uit de knelpuntenpot Kunstenplan 1988-1992.

Tevens pleiten wij voor het aanstellen van een speciale muzikaal stafmedewerker bij HNB -zoals dat reeds bij het NDT het geval is- aangezien het geen aanbeveling verdient de dirigenten naast hun eigenlijke (dirigeer-) werkzaamheden te voorzien van allerlei organisatorische en administratieve zaken.

Naast de drie dirigenten wordt gedurende het seizoen gewerkt met een kleine kern van "vaste" gastdirigenten, waarbij overwogen kan worden of voor jonge getalenteerde Nederlandse dirigenten het assistentschap ingevoerd kan worden.

Getracht wordt tot een verdere intensivering te komen van de contacten tussen de choreografen van HNB en NDT en de muzikaal adviseur van het orkest, Piet Veenstra.

a. De huidige situatie

Algemeen

Omdat dit beleidsplan geen historisch document beoogt te zijn bepalen we ons (bij dit onderwerp) tot de actualiteit: de knelpunten, en de oplossingen die ons daarbij voor ogen staan. De artistieke leiding van het NBO bestaat uit een chef-dirigent (Roelof van Driesten) en artistiek adviseur (Piet Veenstra), over deze functie later meer.

De NBO chef-dirigent dirigeert het orkest 1 à 2 programma's per seizoen per gezelschap. Totaal dus minimaal 2 en maximaal 4 programma's per seizoen.

De beide balletgezelschappen hebben elk een muzikaal leider/dirigent aangesteld, die samen minimaal 6 en maximaal 8 programma's per seizoen het NBO dirigeren.

De muzikaal leider/dirigent HNB en NDT

Bij het HNB is Adam Gatehouse aan zijn laatste seizoen begonnen; hij wordt opgevolgd door Jac van Steen die voor drie jaar aan het HNB is verbonden.

Het NDT heeft onlangs Kasper de Roo voor twee jaar aangesteld.

Dat de benoeming van de muzikaal leider van HNB en NDT de instemming van het NBO behoeft ligt voor de hand, de balletdirigenten werken immers voornamelijk met het Nederlands Balletorkest, het instemmingsrecht is in het inmiddels antieke, maar nog steeds geldende samenwerkingsstatuut vastgelegd.

De muzikaal leider van het balletgezelschap heeft een breed takenpakket:

- hij dirigeert een groot deel van de eigen voorstellingen, zowel met het NBO als met gastorkesten in binnen- en buitenland;
- hij is verantwoordelijk voor de muzikale organisatie bij het balletgezelschap;

Uit die verantwoordelijkheid voor de muzikale organisatie komen veel organisatorische werkzaamheden voort, zoals: de voorbereiding

van toernees, het contracteren van solisten (vocaal en instrumentaal), het maken van werkafspraken met koren, het bestellen van muziek materiaal, de aanstelling en begeleiding van de balletpianisten, etc.

Daarnaast is de muzikaal leider degene die choreografen adviseert bij hun muziekkeuze.

Voorals HNB hecht bijzonder veel waarde aan de aanwezigheid van een muzikaal leider binnen de eigen organisatie. De HNB-muzikaal leider maakt deel uit van de artistieke staf, hij moet van het begin af aan bij de balletrepetities aanwezig zijn, een brede kennis hebben van het eigen repertoire en is de muzikale steun en toeverlaat voor de huis- en gastchoreografen.

Het Nederlands Danstheater, dat aanvankelijk grote bezwaren maakte tegen onze suggestie voor een wijziging van de muzikale organisatie, heeft onlangs Raymond Langewen belast met de muzikale coördinatie. Voor alle muzikale aangelegenheden is hij de contactpersoon met de orkeststaf (planning en productie) en met Piet Veenstra, artistiek adviseur van het NBO.

De ervaring heeft ons geleerd dat de kwaliteit van een dirigent, die zich naast zijn dirigeerwerkzaamheden ook met allerlei organisatorische en administratieve taken moet bezighouden, niet optimaal kan zijn. Bovendien zijn dirigenten van niveau in dit soort functies nauwelijks geïnteresseerd. Wij zijn dan ook van mening dat het instandhouden van een dergelijke functie in niemands belang is en daarom geen aanbeveling verdient.

b. Suggesties voor een dirigentenbeleid

1. De muzikale leiding van HNB en NDT wordt overgedragen aan het NBO. Naast de chef-dirigent worden, in goed overleg met de balletgezelschappen, nog twee dirigenten aangesteld. Samen dirigeren zij voorstellingen van HNB en NDT. De dirigenten moeten beschikbaar zijn voor toernees, ook moeten zij de bereidheid hebben gastorkesten te dirigeren.

Waarom aanstelling bij het NBO? Omdat op die titel betere dirigenten kunnen worden benaderd, zeker als zij zich tot het dirigeren van repetities en voorstellingen kunnen beperken.

Bovendien heeft een dirigent die bij het NBO is aangesteld een eigen verantwoordelijkheid voor het artistieke beleid van het NBO en zal daarom meer aandacht besteden aan de verhoging van het artistieke peil van het orkest. In de huidige situatie is en blijft de HNB-/NDT-dirigent een gastdirigent en functioneert ook als zodanig.

2. Zowel HNB als NDT werken zoveel mogelijk met hun eigen NBO-dirigent. Afhankelijk van de affiniteit met het repertoire van een dirigent kan een incidentele wisseling mogelijk zijn. De kans dat een dirigent gespecialiseerd is in de Barok, het romantische en het hedendaagse repertoire lijkt uitgesloten. Het balletrepertoire is zeer veelzijdig. Bij de samenstelling van een balletprogramma wordt, om begrijpelijke redenen, geen rekening gehouden met de voorkeur van een dirigent. De vaste dirigent bij de balletgezelschappen wordt thans regelmatig met dit soort problemen geconfronteerd.

3. Bij HNB wordt een muzikaal stafmedewerker aangesteld -bij het NDT is dat reeds het geval- die belast wordt met:

- het contact tussen het balletgezelschap en het orkest over alle denkbare muzikale zaken;
- de leiding over de balletpianisten;
- het volgen van de balletrepetities en het onderhouden van contact met de dirigent over het verloop van die repetities (tempi, etc.);
- het engageren van instrumentale en vocale solisten in samenspraak met de artistiek adviseur NBO, de dirigent en de zakelijke leiding van het balletgezelschap;
- het bestellen van het muziekmateriaal. Onze voorkeur gaat uit naar het overhevelen van die taak naar de NBO-muziekbibliothecaris die ook nu reeds zorgt voor beheer en verzending van muziek materiaal. De onderhandelingen over de muziekrechten blijft in handen van de directies van HNB en NDT.

4. Naast de beide chefs wordt met een kleine kern van "vaste" gastdirigenten gewerkt. Per gezelschap kan eenmaal per seizoen een gastdirigent worden uitgenodigd. Wij leggen de nadruk op het aspect "vast", omdat:

- er dan gewenning ontstaat bij de dansers. Men ziet een bepaald gezicht regelmatig terug, waardoor het vertrouwen in een dirigent groeit;
- meerdere dirigenten zich het repertoire eigen maken;
- uit de vaste kern tevens de vervanging van de chef-dirigenten kan worden geregeld. Voor de instandhouding van die dirigentenpool is het wenselijk om met enige regelmaat onbekende dirigenten uit te nodigen voor proefrepetities en eventueel enkele voorstellingen conform de bij het NBO geldende procedure "beoordeling dirigenten"

Het inzetten van meerdere dirigenten in een seizoen hoeft voor de ontwikkeling van de repertoirebekendheid geen problemen op te leveren. Van een kundig dirigent mag immers worden verwacht dat hij, bij een tijdsgebetrokkenheid bij de balletrepetities en een goed contact met de muzikaal stafmedewerker, zeker met de tegenwoordig beschikbare video en geluidsopnamen, een goede voorstelling dirigeert.

Opmerkelijk in dit verband is dat de ervaring van dirigenten met balletvoorbereiding niet overeenstemt met behoeften van de choreografen en de balletmeesters. Dirigenten brengen naar hun idee veel nutteloze uren in de balletstudio door; slechts een volledige doorloop heeft voor hen echt zin. Voor bestaand repertoire bereiden zij zich veelal voor aan de hand van de video.

5. Overwogen moet worden of in het belang van de ontwikkeling van jonge getalenteerde Nederlandse dirigenten het assistentschap ingevoerd kan worden.

6. De huis- en gastchoreografen van HNB en NDT hebben grote behoefte aan muzikale ondersteuning.

Het NBO heeft destijds Piet Veenstra, die op het gebied van programmering zijn sporen meer dan verdiend heeft en die over een geweldige repertoirekennis beschikt, aangetrokken om iemand voor die taak beschikbaar te hebben.

Wij stellen ons voor dat de choreograaf die een nieuw ballet voorbereidt op een zo vroeg mogelijk tijdstip contact heeft met Veenstra over de muziekkeuze. Veenstra's bemoeienissen zijn tweërlei: enerzijds fungeert hij als steun en toeverlaat voor de choreograaf (bevordering van de integratie van muziek en dans),

anderzijds draagt hij zorg voor een artistiek verantwoorde muziekkeuze t.b.v. het orkest. Geconstateerd moet worden dat Veenstra met enkele choreografen reeds intensieve en met enkelen incidentele contacten onderhoudt. Wij zullen trachten tot een intensivering van die contacten te komen.

c. Knelpunten dirigentenbenoeming NBO

De benoeming van een dirigent bij het NBO is altijd een buitengewoon lastige affaire geweest.

Het NBO wordt in de selectieprocedure gehandicapt door zijn taakstelling en dientengevolge zijn werkwijze.

De lange series voorstellingen (10 programma's, gemiddeld 15 voorstellingen per programma = 5 weken) bieden het orkest een zeer beperkte mogelijkheid van kennismaking met een dirigent in een voorstellingenserie. Een podiumorkest bijv., met jaarlijks zo'n 20 à 30 programma's, kan met heel wat minder problemen en risico's een concertserie (5 repetities en 2 concerten = 1 week) voor een proefdirectie vrijmaken.

Door de afhankelijke positie van het NBO en de zeer efficiënte voorstellingsplanning is er weinig ruimte voor proefrepetities.

d. Knelpuntenpot KUNSTENPLAN 1988-1992

In het kader van het Kunstenplan is f 250.000,-- gereserveerd voor het oplossen van knelpunten op het vlak van de balletbegeleiding. Tussen de directies van de vier direct bij balletbegeleiding betrokken instellingen (het Nederlands Dans Theater, Het Nationale Ballet, het Noordhollands Philharmonisch Orkest en het Nederlands Balletorkest) heeft overleg over de besteding van dit bedrag geresulteerd in een voorstel aan WVC.

Kernpunt van dit voorstel is aanwending van het grootste gedeelte van het beschikbare bedrag ten behoeve van een dirigentenbeleid. Wij zijn van mening dat met de beschikbaarstelling van genoemd bedrag het voorstel van de vier instellingen kan worden uitgevoerd en dat een dirigentenbeleid kan worden ontwikkeld als in deze paragraaf is uitgewerkt.

4. REPERTOIRE/MUZIEKKEUZE CHOREOGRAFEN

De muziekkeuze van de choreografen van HNB en NDT en de programmering is breed en uitdagend, maar zuiver vanuit muzikaal oogpunt soms moeilijk acceptabel. Geen symfonie-orkest zal in één programma twee vioolconcerten spelen, geen orkest zal drie Mozart-ouverturen in verknipte versie achter elkaar uitvoeren en het is voor een orkest zeer moeilijk te accepteren als van een symfonie het slotdeel zomaar vervalt.

Het Nederlands Balletorkest weet dat bepaalde ingrepen om zuiver choreografische redenen onvermijdelijk zijn, accepteert dat ook, maar stelt ook vast dat er grenzen zijn. Een nauwere samenwerking en betere afstemming tussen orkest en balletgezelschap kan al te ongelukkige muziekkeuzen voorkomen.

In de paragrafen 2 en 3 zijn de belangrijkste prioriteiten voor het orkest behandeld. De navolgende punten, die van een mindere urgentie zijn, zijn daarom niet minder belangrijk.

Dat ieder orkest zo goed speelt als de dirigent is die ervoor staat, is een veel gehoorde opmerking bij elk orkest. Het is bovendien zo dat ieder orkest net zo goed speelt als het repertoire dat het krijgt voorgeschoteld. Een gevarieerd repertoire is essentieel voor ieder orkest. Het spelen van bijv. Beethoven en Brahms, de grondleggers van het hedendaagse symfonie-orkest, is haast een voorwaarde voor het ontwikkelen en instandhouden van een orkestcultuur

Het Balletrepertoire heeft over veelzijdigheid niet te klagen. Bij het NBO worden Adam, Minkus afgewisseld met Bartok en Andriessen, of Tsjaikovski, Beethoven met Stravinsky, Xenakis, etc.

Vooraf het 20e eeuwse repertoire is sterk vertegenwoordigd in het ballet-, dus ook het NBO-repertoire; reden om het orkest, zonder schroom, zeker bij zijn eigen activiteiten als een "Orkest van de Twintigste Eeuw" te presenteren.

Tot zover klinkt dit alles zeer positief. Toch blijft er op repertoiregebied nog veel te wensen over, met betrekking tot zaken als:

a. De combinatie van werken in één programma:

Bijvoorbeeld twee vioolconcerten in een programma. Geen orkest zal zich een dergelijke programmering in zijn hoofd halen, bij het Nederlands Balletorkest komt zoiets met regelmaat voor (Bachs dubbelvioolconcert met vioolconcert van Berg, bijv.).

b. Collages:

Regelmatig wordt t.b.v. een ballet een muziekcollage samengesteld, soms vormen enkele min of meer zelfstandige balletten op drie verschillende muziekwerken één ballet-item. Een enkele keer levert dat een bijzonder fraaie combinatie op zoals bij "Hearts Labyrinth", een ballet van Kylian met muziek van Schönberg, Webern en Dvorak. Maar wat te denken van drie aan elkaar geplakte Mozart ouverturen inclusief door de choreograaf toegevoegde herhalingen.

c. Band met orkest:

Dan zijn er de orkestwerken met een band-introductie en/of -interruptie, zoals recent bij Wagner's Wesendonk Lieder, overigens ook nog met weglating van het 4e lied, die werden

voorafgegaan door en afgesloten met de bandopnamen van een stevige herfstbries.

d. Onvolledige orkestwerken:

Tot slot de amputaties. Berucht is inmiddels de derde Symfonie van Brahms, welk werk vóór het onmisbare slotdeel wordt beëindigd.

Voor musici zijn veel van deze ingrepen in het geestelijke goed van een componist een gruwel.

Toch realiseert het NBO zich als geen ander, dat bij het creatieve proces dat zich bij het scheppen van een nieuw ballet afspeelt, bepaalde ingrepen onvermijdelijk zijn: fysieke redenen (de mogelijkheden van dansers zijn aan grenzen gebonden), of ter wille van een bepaald visueel effect.

Het NBO weet en accepteert dat dit het impliciete gevolg is van zijn taakvervulling, maarer zijn grenzen!

Omdat het Ballet(theater)orkest qua samenstelling en repertoire een symfonieorkest is, moet aan een aantal essentiële voorwaarden worden voldaan wil het orkest zijn kwaliteit, zowel collectief als individueel, behouden en wil het zich artistiek verder ontplooiën. Daarvoor is het nodig dat de artistieke leiders van de balletgezelschappen zich bewust zijn van hun bijzondere verantwoordelijkheid voor het Nederlands Balletorkest. Het is de choreograaf die de muziekeuze - de voeding van het orkest - bepaalt, hij/zij alleen kan daarover uiteindelijk beslissen.

Wij zijn van mening dat op dit gebied nog veel verbeterd kan worden, en denken zelfs dat een betere afstemming van de (muziek) noden van het orkest op de (muziek)behoeften van de choreograaf tot een nog beter gezamenlijk produkt zal leiden. En daar gaat het toch om.

Die goede afstemming kan worden bereikt door een zo tijdig mogelijk contact tussen choreograaf en orkest. Veel van de hierboven geschetste voorbeelden van ongelukkige muziekeuzen kunnen dan worden voorkomen.

De heer Veenstra (zie ook paragraaf 2: het dirigentenbeleid, ad.c: suggesties voor een dirigentenbeleid, onder punt 6) is bij het NBO met deze taak speciaal belast.

Aan de ontwikkeling van een samenhangend beleid waarbij de ondersteuning van de choreograaf door de artistieke leiding van het NBO deel uitmaakt van het dirigentenbeleid, zal in de planperiode een grote prioriteit worden gegeven.

5. SERIELENGTE BALLETPROGRAMMA'S/PRODUKTIECAPACITEIT

Door het beperkte aantal programma's per jaar en het veelvuldig herhalen van programma-onderdelen, krijgt het orkest te weinig nieuw repertoire. het gevaar bestaat dat sommige stukken worden doodgespeeld. Voor het onderhouden van de speelvaardigheid zou het orkest meer moeten repeteren, wat kan worden gerealiseerd bij een grotere toevoer van nieuwe stukken. Het is echter de vraag of dat, voor de balletgezelschappen, mogelijk is. Onderzocht dient te worden in hoeverre een andere programmering (korte series, een lang programma verdelen over twee orkesten, korte programma's later in het seizoen in reprise brengen en eventueel seasonplanning) tot een verbetering van de situatie kan leiden. Zowel voor het orkest als voor het publiek.

Onderstaande tabel laat zien dat er de laatste 10 jaar een aanzienlijke verschuiving heeft plaatsgevonden van het aantal orkest-repetities ten gunste van voorstellingen aantallen.

seizoen	orkest repetitie	perc.	voorstell.	perc.
1978/1979	138	49%	125	44%
1979/1980	119	43%	129	46%
1980/1981	89	33%	154	58%
1981/1982	102	38%	139	52%
1982/1983	114	40%	142	51%
1983/1984	94	35%	146	54%
1984/1985	93	34%	149	55%
1985/1986	87	32%	148	54%
1986/1987	92	33%	139	51%
1987/1988	89	34%	130	51%

Niet vermeld zijn de orkest-/toneelrepetities (OT's) omdat het orkest bij die repetities klaar moet zijn. Tijdens de OT vindt de afstemming plaats van het ballet op de live-orkestmedewerking. De bovenstaande cijfers zijn incl. de NBO-concerten, maar excl. de geannuleerde werkzaamheden.

Deze verschuiving, die qua produktiviteit (meer voorstellingen) positief kan worden uitgelegd, is voornamelijk het gevolg van een grotere openheid in de informatieverstrekking tussen NBO, HNB en NDT, die heeft geleid tot een gecoördineerde planningsaanpak met als resultaat een efficiëntere planning en een geïntegreerde speelplanopzet.

Helaas heeft alles een keerzijde, zo ook de produktieverhoging, die ten koste is gegaan van de repetitie-voorstellingenverhouding. Het aantal balletprogramma's waaraan het NBO medewerking verleent is te gering en heeft een daarvan afgeleid aantal orkestrepetities tot gevolg. Veel programma's worden jarenlang herhaald en het orkest krijgt per jaar te weinig nieuw repertoire. Voor het onderhouden van de speelvaardigheid van het orkest zou het orkest

meer moeten repeteren, dat zou gerealiseerd kunnen worden bij een groter repertoire, meer nieuwe stukken dus.

Het beperkte aantal programma's kan:

- zeer nadelig zijn voor de motivatie van de musici;
- er oorzaak van zijn dat stukken worden doodgespeeld (zelfs het vioolconcert van Alban Berg verliest na 27 voorstellingen in een seizoen z'n glans);
- oorzaak zijn van het verloop in het orkest, in het bijzonder de kwaliteitsplaatsen (aanvoerders).

Uitbreiding van het repertoire leidt tot:

- meer repetities, waardoor het orkest meer studeert;
- verbetering van samenspel, intonatie en balans.

Het NBO realiseert zich dat HNB en NDT, in vergelijking met de balletgezelschappen over onze grenzen, erg veel nieuwe balletten creëren, en dat gezien de fysieke beperkingen van de dansers het plafond is bereikt.

Oplossingen die tegemoet komen aan de programmeringsproblemen van het orkest moeten dan ook binnen de bestaande programmering worden gevonden.

Onderzocht dient te worden of kortere series, met een zo beperkt mogelijk produktieverlies, planningstechnisch realiseerbaar zijn.

Wij denken daarbij aan:

- lange series (14 a 16 voorstellingen) te verdelen over twee orkesten: voor HNB: NBO en NPO en voor NDT: NBO en RO;
- korte programma's (7 a 8 voorstellingen) later in het seizoen in reprise brengen (het FORUM-systeem);
- twee korte series gelijktijdig;
- lange series (14 a 16 voorstellingen) met een wisselend item;
- seasonplanning*. De mogelijkheid van seasonbespeling wordt door de bespelers van het Muziektheater onderzocht. Het NBO is zijdelings bij dat onderzoek betrokken. Onze verlangens m.b.t. de programmering zullen bij onze inbreng een voorname rol spelen.

Behoudens de voordelen die een programmaverruiming oplevert voor het onderhouden van de spelkwaliteit van het orkest, zijn er de niet onbelangrijke, bijkomende voordelen:

- aantrekkelijker voor het publiek;
- de kortere voorstellingenperiode per programma zal het een voudiger maken goede gastdirigenten en solisten aan te trekken;
- lagere verblijfkosten voor gastdirigenten en solisten.

* Seasonplanning: zie definiëring in advies Werkgroep Balletbegeleiding, bladz. D13: "Volgens dit systeem (dat met name in New York door de respectievelijke opera- en balletgezelschappen wordt gevolgd) hebben opera en ballet ieder lange, aaneengesloten series voorstellingen van telkens minstens één maand (of meer), waarin een veelvoud van verschillende programma's (al dan niet "door elkaar" worden gespeeld."

6. SOLISTENKEUZE EN KOORMEDEWERKING

Het Nederlands Balletorkest werkt, dankzij de repertoirekeuze van de balletgezelschappen, veelvuldig samen met koor en solisten. Wat het engageren van solisten betreft geeft het orkest er de voorkeur aan dat zelf te doen, mits daar uiteraard de financiële garanties voor worden geboden.

Ondanks de aanbevelingen in het rapport Heuwekemeijer t.a.v. de koorbegeleiding wordt in het Kunstenplan 1988-1992 met geen woord gerept over de stimulering en financiële ondersteuning van het koor. het Nederlands Balletorkest stelt zich wat de koorbegeleiding betreft achter de adviezen van Heuwekemeijer, en zal zich samen met de balletgezelschappen inzetten voor uitwerking ervan.

Het uiterst gevarieerde maar, op seizoensbasis bekeken, beperkte ballet-/orkestrepertoire omvat veel werk waarvoor vocale en/of instrumentale solisten en een koor moeten worden uitgenodigd. Choreografen beperken zich bij hun muziekkeuze tegenwoordig gelukkig niet meer tot het geijkte balletrepertoire, waarmee overigens niets ten nadele wordt gezegd van de voortreffelijke muziek van Tsjaikovski, Prokoffjev en natuurlijk Stravinsky, componisten die in samenwerking met choreografen belangrijk repertoire aan de muziekliteratuur hebben toegevoegd.

Zo speelt het NBO regelmatig de vioolconcerten van Berg, Stravinsky en Tsjaikovski, of het dubbelvioolconcert van Bach, Tabula Rasa van Pärt, maar bovendien Strauss' Vier letzte Lieder, de Lieder eines fahrenden Gesellen van Mahler, de Wesendonk Lieder van Wagner, etc.

Vooraf het Nederlands Danstheater heeft zich nooit laten afschrikken door kostenverhogende solisten of koormedewerking. Sinds de Carmina Burana heeft het NDT vele werken met koor geprogrammeerd: de Soldatenmis/Janacek, Psalmensymfonie/Stravinsky, de Glagolitische Mis/Janacek, l'Enfant et les Sortilèges/Ravel, maar ook De Droom van Mendelssohn bij Het Nationale Ballet. Deze opsomming is verre van volledig, en poogt slechts een idee te geven van het repertoire waarbij een beroep op koor en solisten wordt gedaan.

Het NBO is zeer ingenomen met dit soort muziekkeuzen van NDT- en HNB-choreografen, zie ook paragraaf 4 en 6. Een belangrijke conditie echter bij het engageren van koren en solisten is de instemming die de NBO- artistieke leiding en AC vooraf aan een koor- of solistenkeuze moet geven. Van belang daarbij is dat koorwerken en soloconcerten zo vroeg mogelijk worden gepland, omdat goede solisten anders niet beschikbaar zijn.

In het te wijzigen samenwerkingsstatuut (zie hoofdstuk C) zal naast een tijdige programmering de nadruk worden gelegd op een goede invulling van het instemmingsrecht van het NBO.

Voorkeur verdient het om het engageren van solisten over te hevelen naar het NBO. Dat kan alleen maar als daar financiële garanties voor worden geboden.

Begin 1986 bracht de heer Heuwekemeijer, op verzoek van de minister van WVC, een advies uit over de koorbegeleiding van balletvoorstellingen te geven door HNB en NDT.

De heer Heuwerkemeijer signaleert een gebrek aan professionele koorcapaciteit in Nederland. Een uitbreiding van het professionele korenapparaat zou aanbeveling verdienen, de kosten daarvan staan realisering ongetwijfeld in de weg.

Het op initiatief van het NDT geformeerde Nederlands Theaterkoor, thans "Nederlands gemengd mannen- en vrouwenkoor" genaamd, voorziet op een voortreffelijke wijze in de koorbehoefte bij NDT en incidenteel HNB. Heuwerkemeijer adviseert dit koor, dat uit geschoolde free lance-zanger(essen)s bestaat, te stimuleren en financieel te ondersteunen.

In het Kunstenplan 1988-1992 wordt met geen woord gerept over de aanbevelingen van Heuwerkemeijer voor de koorbegeleiding.

Het NBO onderschrijft het grote belang van een artistiek verantwoorde koorbegeleiding, het advies Heuwerkemeijer legt daarvoor een goede basis. Samen met onze balletpartners zullen wij ons inzetten voor de uitwerking van dit advies.

7. GEBRUIK VAN HET ORKEST

Bij grote voorkeur begeleidt het Nederlands Ballet-orkest de programma's van HNB en NDT als het ook aan alle programma-onderdelen muzikale medewerking kan verlenen. Als op artistieke gronden gekozen wordt om voor één onderdeel van de triple bill-programma's te kiezen voor bandgebruik (geluidseffecten e.d.) of een andere -klein- ensemble dan kan het orkest dat accepteren.

Bij gebruik van een klein ensemble geeft het Nederlands Balletorkest er de voorkeur aan als dit uit het orkest zelf afkomstig is. Onderzocht dient te worden of dat financieel haalbaar is. Mocht het ensemble niet uit het orkest zelf worden geformeerd, dan stelt de artistiek leiding het op prijs als het betrokken wordt bij de keuze van een ander ensemble.

Als HNB of NDT op buitenlands toernee gaan, dan pleit het Nederlands Balletorkest er voor dat -zoals gebruikelijk- ook dan een beroep wordt gedaan op het orkest. Dat geldt tevens voor TV-produkties.

Het NBO is voor de balletbegeleidingstaak opgericht en moet dan ook maximaal voor HNB en NDT worden ingezet. In hoofdstuk C, waar de wijziging van het samenwerkingsstatuut wordt besproken, zal ons standpunt over de afnameverplichting door de balletgezelschappen nader worden toegelicht.

a. orkestinzet per programma

Het NBO is van mening dat als HNB of NDT over het Nederlands Balletorkest beschikken zij in principe voor alle programma-items orkestwerken dienen te programmeren. Onder orkestwerken worden verstaan alle werken in de orkestliteratuur met een bezetting van meer dan 16 musici. Bij een muziekkeuze voor een kleine orkestbezetting (3 t/m 11 musici) moet voor de overige programma-onderdelen gebruik worden gemaakt van het symfonische repertoire. Deze situatie is voornamelijk van toepassing op de zgn. triple-bill programma's (een voorstelling met drie balletten). Bij de avondvullende balletten (Sleeping Beauty, Zwanenmeer, Romeo en Julia, e.a. wordt het orkest meer dan goed gebruikt.

b. Band of klein ensemble

Omdat een balletvoorstelling geen concert is en de samenstelling van een programma vanzelfsprekend een volledige balletaangelegenheid is, ligt het voor de hand dat voor een evenwichtige programmasamenstelling, of om andere artistieke redenen het balletgezelschap voor bandbegeleiding of klein ensemble kiest. Wij zijn van mening dat een dergelijke keuze alleen op artistieke gronden kan geschieden. Een dergelijke keuze, mits het om niet meer dan één item in een triple-bill programma gaat, zal het NBO zondermeer accepteren.

Bij bandgebruik denken wij voornamelijk aan geluidseffecten die niet door het orkest kunnen worden geproduceerd, elektronische muziek of daarmee vergelijkbare geluidsuitingen en dus niet aan geluidsdragers met opnamen van andere orkesten.

c. NBO-kleine ensembles

De keuze voor een klein ensemble past binnen de hierboven aangegeven mogelijkheden. Wij zouden het echter op prijs stellen als de NBO-artistieke leiding nauw betrokken zou worden bij de keuze van een bestaand ensemble, terwijl het inzetten van een klein ensemble uit het NBO, indien mogelijk, onze absolute voorkeur heeft.

Wat dat laatste betreft is de vergoedingsregeling kleine ensembles in de NBO-CAO een handicap. Een regelmatig beroep op kleine ensembles uit het NBO zou aanzienlijke financiële gevolgen hebben. Onze voorkeur voor het inzetten van NBO-ensembles verhoudt zich eigenlijk slecht met de financiële gevolgen daarvan. Getracht zal worden de tarieven in de reeds jaren bestaande, buiten proporties gegroeide vergoedingsregeling bij volgende CAO-besprekingen tot normale bedragen terug te brengen.

d. **Buitenlandse toernees**

In de beginjaren van het bestaan van het NBO vergezelde het orkest de balletgezelschappen regelmatig op hun buitenlandse toernees (Napels, Rome, Londen en ander Europese steden).

De laatste jaren is daar allereerst om financiële maar ook om planningstechnische redenen niet veel meer van gekomen.

Onze buitenlandse presentaties beperken zich veelal tot een enkele voorstelling in Leverkusen, Brussel, Gent, e.d., waarbij na de voorstelling teruggereisd wordt.

Toernees hebben een goede invloed op de orkestgemeenschap, bovendien begint er tijdens een langere toernee iets dat het best als saamhorigheid kan worden omschreven.

Wij pleiten ervoor dat HNB en NDT voor hun toernees zoveel mogelijk een beroep doen op het NBO. Het NBO heeft het voordeel van de repertoirebekendheid en zal als ensemble kwalitatief ongetwijfeld een betere prestatie leveren dan een ter plaatse samengesteld schnabbelorkest.

e. **TV-medewerking**

TV-produkties van Balletvoorstellingen komen op verschillende wijzen tot stand:

- Allereerst is er de live-opname tijdens een voorstelling. Uitzending is dan vaak direct en soms uitgesteld. Deze manier van produceren komt voor bij belangrijke gebeurtenissen, zoals: opening derde net (Zwanenmeer), opening Muziektheater (Orpheus), het balletgala, e.d.

- Sommige produkties worden om de sfeer van een voorstelling te benaderen, dus met publiek, tijdens meerdere opnamedagen in het theater opgenomen. Deze opnamen worden daarna gemonteerd. Om bij de montage synchronisatieproblemen met de muziek te voorkomen wordt bij de opname gebruik gemaakt van een orkestband.

- Verder zijn er de TV-studio-opnamen. Bij die opnamen is geen publiek aanwezig (7e Beethoven, de meeste NDT TV-opnamen).

Bij deze opnamen wordt gebruik gemaakt van een orkestband.

Aan een aantal TV-produkties van zowel NDT als van HNB heeft het NBO medewerking verleend. Bij opnamen van de eerste categorie komt dat natuurlijk het meeste voor.

Bij opnamen van de tweede en de derde categorie is ook incidenteel met een NBO orkestband, die speciaal voor dat doel was opgenomen, gewerkt (Ik hou gewoon m'n adem in/nonet - van Dantzig/Tarenskeen, Symfonie in D - Kilian/Haydn, e.d.)

Helaas moeten wij constateren dat beide gezelschappen vaak voor hun TV-opnamen gebruik maken van bestaande orkestbanden, CD's of grammofoonplaten. Als argument daarvoor kan wellicht worden gebruikt de aanzienlijke bedragen die voor TV-medewerking aan orkestleden moeten worden betaald. Onlangs is tussen het WOP (Werkgevers Overleg Podiumkunsten), de Kunstenbond FNV en de NTB (Nederlandse Toonkunstenaars Bond) het overleg op gang gekomen over een raamovereenkomst TV-medewerking (opname, uitzending en éénmalige heruitzending in Nederland). Wij verwachten dat bij het van kracht worden van een dergelijke overeenkomst geen andere dan NBO-banden bij TV-registraties zullen worden gebruikt. NBO-medewerking aan TV-registraties moet zijn gebaseerd op het unieke karakter van onze functie en onze samenwerking met HNB en NDT. Het NBO niet alleen tijdens voorstellingen in de bak, maar ook bij meer prestigieuze presentaties op de buis. Voor de auteursrechtelijk moeilijker te regelen video-producties rekenen wij op eenzelfde consequente gedragslijn.

8. ORKESTBAKKEN/SPREIDING VOORSTELLINGEN

De orkestbak is het werkterrein van het orkest. Met de orkestbakken in de meeste provinciale theaters is het nog steeds slecht gesteld. Omvang en akoestische kwaliteit van deze orkestbakken bepalen de mogelijkheid tot optreden.

Aangezien het orkest weigert in te leveren op de kwaliteit van de muziek, zullen de programma's aangepast dienen te worden. het beleid is er op gericht symfonische werken met een niet kleinere strijkersbezetting dan de minimale (12-10-8-6-5) te spelen.

Voorkomen moet worden dat voor te groot bezette werken wordt teruggegrepen op bandgebruik. Bij eventuele verbouwingen van de bestaande theaters acht het orkest het vanzelfsprekend dat het daarbij wordt betrokken.

Wat de akoestiek van het Muziektheater betreft (die ver beneden de maat is) zal het Nederlands Balletorkest samen met de overige bespelers de theaterbeheerder tot actie aanzetten.

a. Algemeen

In het advies van de werkgroep balletbegeleidingen is reeds aandacht besteed aan de orkestbakfaciliteiten ten behoeve van balletbegeleiding. De vijfde aanbeveling luidt: "de mogelijkheid van het optreden van de balletgezelschappen buiten de standplaatstheaters, zal in de toekomst mede worden bepaald door de omvang en akoestische kwaliteit van de orkestbakken". Zie ook bijlage F bij voornoemd advies.

Voor het Nederlands Balletorkest raakt deze aanbeveling een van de belangrijkste werkcondities. De orkestbak is het werkterrein van het orkest. Deze locatie is in hoge mate bepalend voor de artistieke verrichtingen van het orkest. Zo beïnvloedt de bak niet alleen de orkestbezetting, en dus de balans, maar ook de akoestische resultaten.

Helaas is het met de orkestbakken in de meeste, provinciale theaters pover gesteld. Daartegenover staan de nieuwe, grote randstedelijke theaters (Muziektheater Amsterdam, Danstheater aan 't Spui in Den Haag en de Stadsschouwburg in Rotterdam) met uitstekende orkestfaciliteiten. Het NBO is zeer nauw bij de bouwvoorbereiding en -begeleiding betrokken geweest. Groot bezette producties zijn in deze theaters geen enkel probleem, afgeknepen strijkersbezettingen behoren daar tot het verleden.

De theaters in Den Haag en Rotterdam mogen bovendien gehoord worden, vooral het Danstheater in Den Haag beschikt over een uitzonderlijk mooie akoestiek.

b. De akoestiek van het Muziektheater in Amsterdam

Het Muziektheater in Amsterdam daarentegen schiet akoestisch gezien tekort. Na de opening in september 1986 zijn nog enkele pogingen ondernomen om hierin verandering te brengen. Weliswaar hebben enige aanpassingen voor een kleine verbetering gezorgd, maar het hoorbare resultaat blijft, vooral gezien de functie die dit theater landelijk op het gebied van de muziekdramatische kunst vervult, ver beneden de maat.

De akoestiek in de bak, van groot belang voor het samenspel, is niet ideaal. De orkestklank in de zaal klinkt afgedempt en blijft

zelfs bij een fortissimo te klein. Onder het balkon is het resultaat nog minder. Op de balkons, in het bijzonder het tweede balkon, is het acoestische resultaat minder desastreus.

Het Nederlands Balletorkest zal initiatieven ontwikkelen die tot een verbetering van de acoestiek moeten leiden. Te zamen met de artistieke leidingen van De Nederlandse Opera, Het Nationale Ballet en gastbespelers zullen wij de theaterbeheerder tot actie aanzetten en de gemeentelijke overheid met de financiële gevolgen daarvan confronteren.

Die acoestische kwaliteiten van het Muziektheater zijn, zoals gezegd, van grote invloed op de orkestklank en dus op de orkest- (strijkers)bezetting. Het NBO-strijkorkest moet het hier steeds opnemen tegen de grote strijkersformaties van NedPhO, RPhO, CO e.a. In paragraaf 3 zijn wij reeds uitvoerig ingegaan op de consequenties van deze oneerlijke concurrentie. Onze beleidsvoornemens op dat punt zijn in de betreffende paragraaf geformuleerd.

c. Voorwaarden spreiding

Het spelen in de provinciale theaters, zelfs in een zeer behoorlijke schouwburg als Utrecht bijv., wordt na de werkervaringen in de ruime orkestbakken van Amsterdam, Den Haag en Rotterdam, om begrijpelijke redenen minder gerieflijk gevonden. Dat mag en zal echter nooit een reden zijn om deze minder geoutilleerde theaters te mijden. De balletgezelschappen hebben een landelijke opdracht, het Nederlands Balletorkest derhalve ook.

Van belang is daarbij wel dat de bespeling van kleinere theaters mogelijk moet zijn. Waarmee gezegd, dat het NBO het standpunt huldigt dat in de provincie geen tweederangs kwaliteit mag worden geleverd, of beter, de regio recht heeft op een kwaliteitsniveau gelijk aan dat wat in de Randstedelijke theaters wordt geteerd.

Daarom geven wij er de voorkeur aan een programma aan te passen aan de grootte en acoestische kwaliteiten van een orkestbak. Te vaak heeft het NBO met een minimale strijkersbezetting, bijv. 6 eerste violen etc., een mindere prestatie "moeten" leveren. Ons beleid zal er op zijn gericht het symfonische werk in de provinciale theaters met een niet kleinere strijkersbezetting dan: 10-8-6-5-4 (de minimale strijkersbezetting kan, afhankelijk van het te spelen werk, per werk iets verschillen) te spelen. Dit is alleen mogelijk als de repertoiresamenstelling voor de buitenseries tijdig en in goed overleg met het orkest plaatsvindt. Voorkomen moet worden dat voor te groot bezette werken wordt teruggegrepen op handgebruik. Ook dat leidt tot kwaliteitsverlies. In het te wijzigen samenwerkingsstatuut NBO-HNB-NDT (hoofdstuk C) moeten hiervoor waarborgen worden gegeven.

d. Adviesfunctie NBO bij nieuwbouw, resp renovatie van theaters

De laatste jaren hebben er vele theaterrenovaties plaatsgevonden. Helaas hebben wij, in veel gevallen spijtig genoeg achteraf, moeten constateren dat bij dergelijke verbouwingen alles prioriteit had, vooral de horeca, maar dat de orkestbak als sluitpost diende of was vergeten.

Dank zij de balletgezelschappen, die onze pogingen om betere orkestrfaciliteiten af te dwingen ondersteunden door aan de bespeeling van bepaalde theaters de voorwaarde te verbinden van een verbetering van de orkestvoorzieningen, hebben verschillende

theaterdirecties bij hun renovatieplannen ons om advies gevraagd. Nogmaals, dat gebeurde vaak te laat. In dit kader lijkt ons een ernstig verwijt in de richting van de Rijksschouwburgcommissie, die adviseert bij nieuwbouw en verbouwingen van theaters en daar zelfs de rijksbijdrage van afhankelijk stelt, hier op zijn plaats. Bij zeer recent gebouwde theaters hebben wij m.b.t. de orkestbak fouten geconstateerd, die bespeling van die theaters door het NBO onmogelijk maken.

Het NBO pretendeert op grond van zijn 25-jarige ervaring als theaterorkest, op het gebied van orkestbakken een deskundigheid opgebouwd te hebben die het, natuurlijk ook uit eigen belang, graag beschikbaar stelt.

9. EIGEN ACTIVITEITEN

De primaire taak van het Nederlands Balletorkest is en blijft de muzikale medewerking aan balletvoorstellingen. Dat neemt echter niet weg dat eigen activiteiten (concerten, Project Jonge Componisten, plaat-opnamen e.d.) om diverse redenen voor het orkest van groot belang zijn. Voortzetting en waar mogelijk uitbreiding van de eigen activiteiten wordt derhalve nagestreefd. Ofschoon de activiteiten in een duidelijke (muzikale en publieke) behoefte voorzien zijn ze niet kostendekkend. Het bestaande budget biedt geen ruimte. Derhalve wordt gepleit voor een budgetverhoging t.b.v. de eigen activiteiten.

a. Waarom eigen activiteiten?

In paragraaf 6 is uitvoerig stilgestaan bij de gevolgen van de lange serie-bespeeling (repetitie- voorstellingenverhouding) voor de artistieke ontwikkeling van het Nederlands Balletorkest. In de verschillende, door diverse instellingen (o.a. Raad voor de Kunst) en personen, uitgebrachte adviezen over het orkestbestel is bij herhaling gewezen op het gevaar van kwaliteitsverlies voor het begeleidingsorkest, omdat een orkest dat alleen begeleidingen verzorgt van tijd tot tijd de impuls nodig zou hebben van het voorbereiden en uitvoeren van een programma, waarbij het op het podium in plaats van in de bak zit.

Het NBO heeft bij herhaling het gevaar van kwaliteitsverlies voor zichzelf, gemotiveerd tegengesproken: het balletrepertoire (zie paragraaf 4 en 6) houdt het orkest, gelet op de afwisseling en het sterke accent op vroeg 20ste eeuws en hedendaags repertoire, actief en alert. Bovendien is het Nederlands Balletorkest de mening toegedaan dat een orkest met een duidelijke, eenduidige functie, alleen in die functie zijn kwaliteit en dus zijn bestaan kan bewijzen. Een garantie eigenlijk voor balletbegeleiding op niveau.

Dat standpunt blijft onaangetast. Het NBO hecht aan zijn opdracht en ziet geen reden daar ook maar iets op af te dingen.

Natuurlijk zijn er knelpunten aan te wijzen in het functioneren van het NBO als bakorkest. Wij denken dat daar oplossingen, dan wel verbeteringen voor kunnen worden gevonden of bereikt. In de verschillende paragrafen van dit beleidsplan geven wij aan hoe.

Waarom vertoont het NBO zich toch enkele malen per seizoen op het podium, moet het dan toch zo nodig.....? Voor die enkele concert-activiteiten zijn duidelijke argumenten aan te voeren:

- allereerst een vergroting van het repertoire (meer stukken in een seizoen). In paragraaf 4 en 6 zijn de argumenten voor repertoirevergroting al omstandig aan de orde geweest;
- daarnaast is er het aspect van de attentie-waarde van de podium-activiteit. Als Nederlands Balletorkest wordt het orkest niet bepaald verwend door publiek en muzikrecensenten. Begrijpelijk, omdat het publiek primair een balletpubliek is en de krantelezer in eerste instantie in de recensie van het ballet is geïnteresseerd. De recensent onthoudt zich het liefst van een oordeel over het orkestaandeel.

De meeste achten zich daarvoor niet voldoende competent.

Gelukkig zijn er op dit gebied kleine verbeteringen waarneembaar. Het NRC/Handelsblad heeft sinds de opening van het Amsterdamse Muziektheater de goede gewoonte ontwikkeld om bij premières tegelijk met de balletrecensie ook een muziekrecensie te plaatsen. Andere kranten volgen nog te incidenteel dit voorbeeld.

Die aandacht heeft het orkest nodig. Aandacht maakt het orkest bewust van zijn identiteit. Het komt tegemoet aan de behoefte aan een "schouderklopje", het is het bewijs van je bestaan, en maakt duidelijk dat al je inspanningen niet voor niets zijn. Deze redenen alleen al zijn belangrijk genoeg om af en toe eens uit de bak te komen;

- verder meer afwisseling van dirigenten.

Naast de eigen chef-dirigent werkt het Nederlands Balletorkest voornamelijk met de beide dirigenten van HNB en NDT.

Om verschraling tegen te gaan en de drie vaste dirigenten te beschermen tegen uitputtingsverschijnselen, of beter: hun levensduur bij het orkest te verlengen, is het wenselijk dat er met enige regelmaat andere gezichten voor het orkest staan (verfrissend en inspirerend).

In de paragraaf 3 wordt op die dimensie van het dirigentenbeleid reeds uitvoerig ingegaan.

b. Welke eigen activiteiten

Eigen gezicht

De Amsterdamse concertmarkt maakt de indruk een bodemloze put te zijn. Dat is natuurlijk maar ten dele waar. Er is een grote vraag naar het standaard-repertoire. Daarin wordt op voortreffelijke wijze voorzien door het Koninklijke Concertgebouworkest en het Nederlands Philharmonisch Orkest, terwijl nog andere Nederlandse en buitenlandse orkesten Amsterdam aandoen.

Ons lijkt aan nog meer aanbod op deze markt geen behoefte te bestaan. Bovendien heeft het NBO de handicap dat het niet over een "eigen publiek" beschikt.

Wij vinden dat ons eigen repertoire, het balletrepertoire dus, zoveel aanknopingspunten biedt voor een eigen presentatie, dat wij op die basis ons "eigen gezicht" vorm kunnen geven.

Project Jonge Componisten

De planning 1981 bood ruimte, welke, naar inmiddels wel voldoende is gebleken, met een gezichtsbepalende activiteit kon worden ingevuld: het Project Jonge Componisten (PJC), dat in het seizoen 1988/1989 in iets gewijzigde vorm zijn 7e editie heeft beleefd. Voor mei 1990 staat de 8ste uitvoering reeds op stapel.

Het project sluit goed aan bij een specialiteit van het orkest: hedendaagse muziek; tegelijkertijd voorziet het in een belangrijke behoefte binnen een weliswaar klein, maar actief muziekcircuit. Het NBO is stellig van plan het PJC als een typisch eigen produkt te continueren. Ondanks de geringe publieke belangstelling, de hedendaagse muziek weet zich gewaardeerd bij een kleine kring van liefhebbers, vinden wij dat deze bijdrage aan het Nederlandse muziekleven zich een vaste, bijna onmisbare plaats heeft verworven.

Voor de PJC-concerten in 1990 zal een speciale PJC-folder worden uitgegeven.

De PJC-formule bestaat al jaren uit de selectie van werken van jonge, in Nederland woonachtige componisten die nog studeren of nog niet zo lang geleden zijn afgestudeerd aan een Nederlands

conservatorium. De selectie geschiedt door een ieder jaar nieuw te formeren jury bestaande uit: twee externe leden (componisten), één van de directieleden van Donemus, twee orkestleden en Piet Veenstra die het voorzitterschap vervuld.

Kwaliteit is het belangrijkste selectiekriterium. Natuurlijk spelen oorspronkelijkheid, e.d. een belangrijke rol bij de keuze die de jury maakt.

In 1988/1989 is het project voor het eerst gesplitst in 2x2 concerten, en zijn de geselecteerde werken samengevoegd in een programma met niet eerder in Nederland uitgevoerde werken van vooraanstaande buitenlandse componisten.

Voor de komende jaren zal de opzet van het project iets worden gewijzigd, daartoe zijn plannen in voorbereiding. Helaas brengen de jaarlijks toenemende kosten, die voor een te verwaarlozen deel worden gedekt door entreegelden en radiovergoeding, de continuïteit van dit project in gevaar. De subsidiebepalingen van WVC gaan uit van kostendekkende activiteiten. Wij zijn van mening dat WVC extra-budgettair middelen beschikbaar moet stellen, die het voortbestaan van dit nuttige project garanderen.

Andere concerten

Uitbreiding van de concertactiviteiten is slechts mogelijk als de al zware balletplanning daarvoor ruimte biedt.

In het seizoen 1987/1988 heeft NBO's artistiek adviseur Piet Veenstra een serie van 3x2 concerten samengesteld met als thema "Vanuit Diaghilefs Ballets Russes". Deze concertserie, die behoorlijk werd bezocht en goed in de pers is ontvangen, lag thematisch duidelijk op de weg van het NBO.

Ook voor deze activiteit gold, wat in nog sterkere mate voor het PJC het geval is, dat de opbrengsten (entreegelden, sponsorbijdragen) bij lange na niet opwogen tegen de kosten. Voortzetting van dit soort activiteiten zal in de toekomst alleen mogelijk zijn binnen de programmering en in het abonnementensysteem van collega-orkesten.

Getracht zal worden op dit gebied een samenwerking aan te gaan met het Noordhollands Philharmonisch Orkest.

Andere partners waarbij aansluiting zal worden gezocht zijn het Schönberg Ensemble, het ASKO, e.a. De mogelijkheid van een gezamenlijke moderne serie zal moeten worden onderzocht.

CD-opname

In het kader van het 25-jarig NBO-jubileum in het seizoen 1989/1990, zal een promotie-CD worden opgenomen met de volledige orkestwerken van Webern. Het promotie-karakter van deze CD staat nadrukkelijk voorop; het NBO heeft sinds 1982 geen grammofoonplaat of CD meer uitgebracht. Het 25-jarig bestaan is een uitstekende gelegenheid om onze relaties, recensenten, e.a. met de kwaliteit van het Nederlands Balletorkest te confronteren.

Gezien het op CD beperkt beschikbare Webern-repertoire, kan een brede belangstelling voor deze opname worden verwacht.

De opnamen vragen een aanzienlijk deel van de voor eigen activiteiten, beschikbare tijd, vandaar dat er in het seizoen 1989/1990 naast de twee PJC-concerten en medewerking aan het jaarlijkse balletgala geen andere activiteiten mogelijk zijn.

Andere belangrijke argumenten voor deze CD-opname zijn van artistiek-technische aard. Opnamen vergen veel van de samenwerking

tussen orkest en dirigent. Het is een intensieve werkperiode waarin van orkest en dirigent het uiterste wordt gevraagd en waarin meer dan bij de gewone voorstelling-/concertvoorbereiding gewerkt wordt aan de verfijning van het orkestspel. Voor de periode na 1990 willen wij pogen, in samenwerking met HNB en NDT, CD's te produceren die, inclusief bij voorstellingabonnementen, aan het balletpubliek zullen worden aangeboden. Ook zal de mogelijkheid van video's worden onderzocht.

Lunchconcerten

In overleg met het Concertgebouw in Amsterdam wordt jaarlijks getracht een mogelijkheid te vinden voor een lunchconcert in de grote zaal.

overige activiteiten

In het voorgaande werd reeds melding gemaakt van de NBO-medewerking aan het Balletgala in het seizoen 1989/1990. Ook op dat vlak willen wij de mogelijkheid van gastmedewerking in de toekomst niet uitsluiten. Gedacht wordt daarbij aan de orkestrale medewerking aan Muziektheaterproducties van buitenlandse ballet- en/of operagezelschappen.

Een financieel aspect

De nadelige financiële gevolgen van de eigen activiteiten zijn bij de behandeling van het PJC en andere concerten al aan de orde geweest. Dit aspect is dermate bepalend voor de toekomst van de eigen NBO-activiteiten, dat wij daar nog een aparte alinea aan wijden.

Het NBO-budget biedt geen enkele ruimte voor eigen activiteiten. De beperkte kans die het NBO op podiumbeurten heeft, wil en moet het, ook terwille van een zo volledig mogelijk benutten van de productiecapaciteit - het zogenaamd vullen van de gaatjes -, uitbuiten. Het doel van de eigen activiteiten mag inmiddels als duidelijk en noodzakelijk worden verondersteld.

Het Nederlands Balletorkest zal waarschijnlijk, t.g.v. de beperkte concertmogelijkheden, nooit een eigen publiek voor zijn NBO-activiteiten verwerven. De conclusie, dat er bij deze activiteiten geld bij moet, ligt voor de hand.

Wij zullen, gezien onze volledige financiële afhankelijkheid van WVC, budgetverhoging voor dit doel bepleiten.

C. WIJZIGING SAMENWERKINGSSTATUUT NBO-HNB-NDT

Bij het te wijzigen samenwerkingsstatuut NBO-HNB-NDT legt het Nederlands Balletorkest de nadruk op uitbreiding van de artistieke paragraaf, vastleggen van afnameverplichting, consequente vermelding van de medewerking van het orkest in al het publieksgerichte materiaal van HNB en NDT en herziening van de financiële paragraaf.

In de onstuimige beginjaren van het Nederlands Balletorkest is, na eindeloze onderhandelingen in het inmiddels opgeheven overlegorgaan, het samenwerkingsstatuut -waarin een aantal condities zijn vastgelegd die de samenwerking regelen tussen NBO, HNB en NDT- ontstaan, dat na enkele summiere bijstellingen, sinds 1973 onveranderlijk op de tripelrelatie van toepassing is.

In begin '80 is het overleg over het samenwerkingsstatuut tussen de directies van NBO, NDT en HNB, het overlegorgaan was inmiddels ter ziele,, op initiatief van het NBO heropend met de bedoeling de financiële paragraaf te actualiseren.

Over een aantal zaken zijn nieuwe afspraken gemaakt die over en weer schriftelijk zijn bevestigd.

De commissie Van Royen (werkgroep balletbegeleiding) heeft in haar advies aan de minister van WVC aanpassing van het statuut aanbevolen.

Het NBO heeft zolang er nog geen duidelijkheid was over de definitieve koers van de minister in het orkestbestel, noch over de resultaten van de diverse adviezen over balletbegeleiding, een afwachtende houding aangenomen.

Inmiddels is het Kunstenplan 1988-1992, inclusief het ministeriële standpunt over balletbegeleiding, de Tweede Kamer gepasseerd. Van groot belang is dat de belangrijkste wens van HNB, NDT en NBO inzake orkestrale begeleiding van alle voorstellingen, voor wat HNB betreft, is vervuld door de taakuitbreiding van het Noordhollands Philharmonisch Orkest (NPO), dat verplicht is aan minimaal 2, maximaal 4 series balletvoorstellingen zijn medewerking te verlenen. Het NDT verwerpt, voornamelijk om geografische redenen, de steun uit Haarlem, en blijft op samenwerking met het in het combinatiegebouw gevestigde Residentie Orkest (RO) aandringen.

Het NBO zal na het verschijnen van dit beleidsplan het initiatief nemen om de betrokken partijen, ditmaal ook het NPO, om de tafel te krijgen.

Uitgangspunten voor een te wijzigen samenwerkingsstatuut zijn wat het NBO betreft:

- uitbreiding van de artistieke paragraaf met o.a. de beleidsprioriteiten zoals deze in dit beleidsplan zijn vastgelegd ten aanzien van:
 - + het dirigentenbeleid (par. 2);
 - + muziekkeuze van de choreografen (par. 4);
 - + gebruik van het orkest (par. 5);
 - + serielengte balletprogramma's (par. 6);
 - + voorwaarden spreiding (par. 7);
 - + solistenkeuze e.d. (par. 8);
 - + medewerking ten behoeve van NBO-activiteiten (par. 9);
- het vastleggen van een afnameverplichting;

- herziening van de financiële paragraaf: in 1981 (?) is daarvoor reeds een belangrijke aanzet gegeven.

D. SAMENWERKING CONSERVATORIA

In 1987 is getracht te zamen met het Sweelinck Conservatorium in Amsterdam tot afspraken te komen voor een stageregeling. De medewerking van het Conservatorium mag zeker welwillend worden genoemd. Helaas hebben wij moeten constateren dat de omstandigheden in de hoofdstad nogal afwijken van die elders in het land, waar tussen standplaatsorkest(en) en plaatselijk conservatorium wel dergelijke regelingen zijn ontstaan.

De Amsterdamse muziekwereld biedt conservatoriumstudenten tamelijk veel gelegenheid tot betaald schnabbelen. Het is evident dat er daarom bij studenten - vaak op een karige beurs levend -, weinig animo bestaat voor een onbetaalde stage. Bovendien bleek dat het NBO-repertoire, maar vooral de lange seriebespeling, zich slecht leende voor een praktijkperiode.

Onderzocht zal worden of er perspectieven zijn voor een samenwerking op andere gebieden met het Sweelinck Conservatorium en het Conservatorium in Alkmaar.

E. PUBLICITEIT

Verreweg de belangrijkste taak van de publiciteit bij het Nederlands Balletorkest is de voorlichting van het balletpubliek: via artikelen over muziek, orkest, dirigent en eventuele solisten in de programmaboekjes, het maken van folders e.d., verzorgen van advertenties en het schrijven van uitgebreide persberichten.

Om het orkest, dat geen direct "eigen" publiek heeft, toch een gezicht te geven dient goed beschouwd een extra inspanning te worden geleverd voor de eigen concerten en andere activiteiten, zal ook de publiciteit in omvang toenemen.

De publiciteit bij het Nederlands Balletorkest (NBO) is een geval apart. Waar publiciteit bij andere orkesten en gezelschappen veelal in de eerste plaats wordt gebruikt om publiek te trekken, is haar belangrijkste doel bij het NBO het publiek te informeren. Over de muziek van de componist waar de choreograaf zijn ballet op heeft gezet, over de relatie tussen muziek en dans, en over orkest, dirigent en eventuele solisten. In de tweede plaats is de publiciteit er op gericht het orkest een gezicht te geven: als het enige balletorkest in Nederland, en als podiumorkest met een duidelijk eigen, 20ste eeuwse, repertoire.

Als vast orkest van zowel Het Nationale Ballet als het Nederlands Dans Theater, is het NBO een "theaterorkest". Dat betekent dat de begeleidingsfunctie centraal staat. Het betekent ook dat niet het orkest, dat immers in de donkere orkestbak zit, maar de dansers op het toneel in de directe belangstelling staan. Vanuit dat (historische) gegeven, en vanuit de wetenschap dat het balletpubliek behoefte heeft aan informatie over zowel de dans als de muziek, wordt het publiciteitsbeleid gevoerd.

Concreet houdt dit in dat het NBO zorg draagt voor de artikelen over muziek en eventuele solisten, in de programmaboekjes van zowel HNB als NDT. Zo wordt enerzijds voorzien in een reeds bestaande behoefte (meer informatie over de muziek bij balletten), en tegelijkertijd wordt duidelijk het accent gelegd op het belang van de muziek in een balletvoorstelling. De persberichten van HNB en NDT worden gezamenlijk verstuurd met persinformatie van het NBO, zodat ook de pers in de gelegenheid wordt gesteld aandacht te besteden aan muziek en uitvoerenden. De ervaring leert dat niet vaak genoeg op het aandeel van de muziek kan worden gewezen - nog al te vaak wordt dat in de media "vergeten". Reden temeer voor het NBO om het bestaande beleid in de komende jaren voort te zetten en waar mogelijk uit te breiden.

Om het (ballet-)publiek te informeren is meer nodig dan alleen de artikelen in de programmaboekjes. Daarom maakt het NBO folders. Om het orkest te promoten, en om een breed publiek duidelijk te maken wat de functie van muziek is bij een balletvoorstelling. Ook hier is behoefte aan een uitbreiding van het publiciteitsmateriaal, zodat naast een algemene folder meer specifieke folders kunnen verschijnen over o.m. het repertoire, de functie van een theaterorkest, de samenwerking tussen orkest en choreograaf, balletmuziek in het algemeen etc.

Algemeen promotiemateriaal als tasjes en, in het verleden, langspeelplaten e.d. zijn bedoeld om het orkest bij een breed publiek bekendheid te geven. Zo mogelijk zal in de nabije toekomst meer aandacht worden besteed aan dit onderdeel van de publiciteit (in de vorm van CD's, video's e.a. publicitair materiaal), om de binding met het publiek te vergroten.

Het NBO is meer dan alleen zuiver "balletorkest" en beschikt over eigen activiteiten als o.m. het Project Jonge Componisten, de lunchconcerten en recentelijk de serie balletconcerten "Vanuit Diaghilefs Ballets Russes". Bij deze activiteiten is de publiciteit even onmisbaar als bij de hoofdtaak van het NBO. Probleem is dat het NBO niet beschikt over eigen publiek, zodat in feite meer publicitaire inspanning geleverd moet worden om de geïnteresseerde concertbezoeker te bereiken en te informeren.

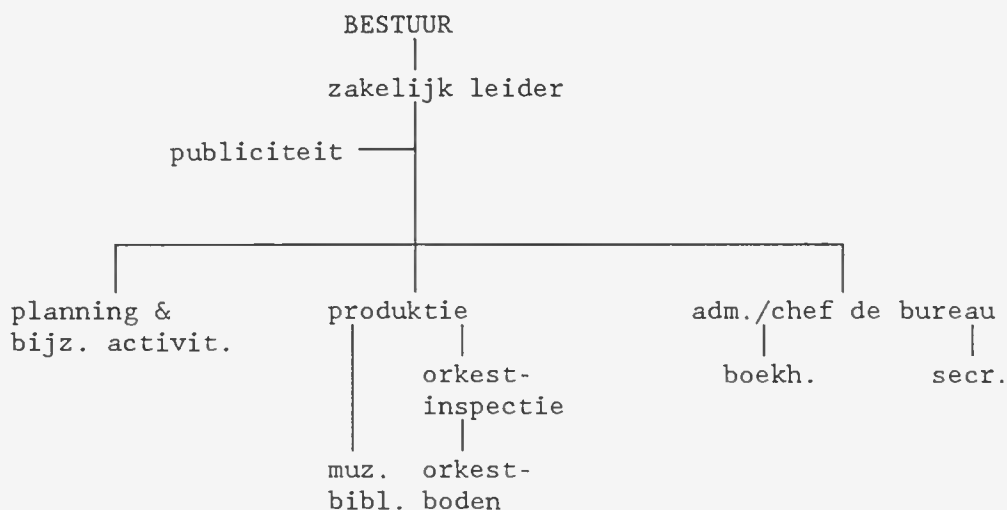
Aangezien het de bedoeling is in de komende jaren de eigen podiumactiviteiten verder te ontwikkelen zal de publiciteit parallel daaraan uitgebreid moeten worden.

Per 1.1.1988 is een belangrijke wijziging in het formatieplan orkeststaf gerealiseerd.

Bestond de oorspronkelijke stafformatie uit 8,5 medewerkers, per voornoemde datum werden dat er 8,8, een uitbreiding van 0,3 formatieplaats.

Die kleine formatie-uitbreiding is in feite nauwelijks het vermeldden waard. De verschillende functieverhuizingen, die deze reorganisatie tot zo'n interessante exercitie met zeer waardevolle uitkomsten maakte, zijn dat wel.

Een overzicht van het organisatiemodel per 1.1.1988 vindt u hieronder.

Verwacht mag worden dat de staf "nieuwe stijl" weer voor vele jaren is toegerust op een kwalitatieve en alerte vervulling van de voorwaardenscheppende functie.

Vanwege de snelle ontwikkelingen op managementgebied (organisatie-technieken en automatisering), lijkt een periodieke evaluatie (om de vier jaar) gewenst.

Het is teleurstellend te moeten constateren dat voor de dekking van de meerkosten -gevolg van de reorganisatie van de staf- die hebben geleid tot een structureel exploitatietekort, WVC slechts heeft volstaan met een vage toezegging. Die toezegging stelt ons niet voldoende gerust.

Een verwijzing naar het door de Minister van WVC overgenomen rapport van de adviescommissie Noordelijke Orkestvoorziening lijkt ons hierbij op z'n plaats. Deze commissie beveelt het monolocatiemodel aan, zij adviseert daarbij tevens een stafformatie van 14 salarissen.

Die, door de minister geaccepteerde, formatie steekt schril af bij het aantal stafplaatsen van het NBO. De verschillen worden zichtbaar als we de aantallen formatieplaatsen van de beide orkesten met elkaar vergelijken: NBO: 8,8 stafplaatsen voor 70 salarissen (88 full- en parttime orkestleden), Noordelijke Orkestvoorziening: 14 stafplaatsen voor 89 salarissen.

G. AUTOMATISERING

Historie

Het Nederlands Balletorkest heeft op automatiseringsgebied binnen zijn sector al jaren een voortrekkersrol vervuld. Vanaf 1984 is het NBO bezig geweest om automatisering in groter verband van de grond te krijgen. Zo zijn in eerste instantie pogingen ondernomen om te zamen met de toenmalige NOS (orkestenbeheer en muziekbibliotheek), het RIM, e.a. tot een opzet te komen. Daarna heeft het NBO een actieve en stimulerende rol gespeeld bij het samenbrengen van de bewoners c.q. bespelers van het Muziektheater. Al die pogingen om in een gekoppeld systeem algemene automatisering te realiseren zijn min of meer mislukt.

Uiteindelijk heeft het NBO, na een aantal bijeenkomsten met de bij het Contactorgaan van Nederlandse Orkesten (CNO) aangesloten symfonie-orkesten te hebben georganiseerd, een basis gevonden te zamen met het Noordhollands Philharmonisch Orkest (NPO), Het Brabants Orkest (HBO), het Limburgs Symfonie-orkest (LSO) en het Nederlands Philharmonisch Orkest (NedPhO).

Die vijf orkesten hebben zich verenigd in een samenwerkingsverband SOAP (Samenwerkende Orkesten in het AutomatiseringsProject). Het doel van SOAP kan worden omschreven als het ondersteunen van de orkestorganisatie/-administratie m.b.v. automatiseringsmiddelen.

Heden en toekomst

Van de noodzaak tot automatisering is het NBO dus reeds jaren doordrongen. Veel energie, tijd en geld is de afgelopen jaren besteed aan de initiërende functie van het NBO op dit gebied. De vertraging die wij als haas voor deze marathon zelf hebben opgelopen weegt ons inziens ruimschoots op tegen de resultaten die nu in SOAP-verband worden verkregen.

Waarom heeft het NBO zoveel aandacht besteed aan automatisering, en doet het dat nog steeds?

- een kleine orkeststaf met relatief veel deeltijdbanen en veelal enkelvoudige functies is buitengewoon kwetsbaar. Automatisering biedt een betere garantie voor continuïteit;
- in een moderne orkestorganisatie is steeds meer behoefte aan gedetailleerde informatie;
- eisen aan efficiency;
- mogelijkheden van interne communicatie en in een latere fase communicatie tussen de orkesten onderling;
- grotere output (informatie) met geringe personele consequenties.

Als de belangrijkste voordelen van samenwerking op dit gebied noemen wij:

- identieke organisaties (niet ieder orkest hoeft op eigen kracht nog eens het wiel uit te vinden);
- spreiding van kennisrisico;
- financieel voordeel bij aankoop hardware en ontwikkeling software.

In de ontwikkelingsfase naar een geïntegreerd systeem is de geautomatiseerde ondersteuning van een aantal kantoorfuncties met behulp van standaard-programmatuur gerealiseerd. Bij het NBO wordt deze ondersteuning reeds in alle geledingen van de orkeststaf

(planning, produktie, inspectie, financiële administratie, muziekbibliotheek, secretariaat en directie) toegepast.

Om voornamelijk praktische redenen heeft SOAP de belangen gebundeld in de stichting HORA (Historie Orkest Remplaçanten Afrekenadministratie), welke stichting als opdrachtgever optreedt naar de firma RAET die op basis van het SOAP-automatiseringsplan de programmatuur ontwikkelt.

In de komende jaren zullen wij ons richten op:

- de invoering en het onderhouden van het door RAET te ontwikkelen geïntegreerd systeem;
- de uitbouw van HORA;
- het ondersteunen van de planningsfunctie;
- de verbetering van het personeel-informatiesysteem;
- verdere integratie/ontsluiting van elektronische informatiebronnen.

Wij zijn evenwel van mening dat, naast een WVC-bijdrage in de ontwikkelingskosten van HORA, een budgetaanpassing noodzakelijk is voor de vaste, jaarlijkse automatiseringskosten. Dit echter zonder de verplichting van een bestandsoverdracht aan de subsidiegever.